

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՐԻՆԵՐ

Հին-ՆԱԽԻՋԻՆԻՑ մեզ գրում են, «Երբ քաղաքի ազգային գործերի գրութիւնը, նոյն պէս և ամբողջ գաւառի, նշանաւոր է իր մեծութեամբ անտարբերութեամբ, ինչ-նորոգեալ իր գաւառով ունի 8 դպրոց, որոնցից 2 քաղաքում, իսկ մնացածները գիւղերում։ Ներկայ ուսումնական տարում այդ ծխական 8 դպրոցներցի 6 հատը փակվեցան, որոնց թիւում և քաղաքի երկուսը գործողները։ Ներկա դպրոցներն էլ, որոնք մնացել են դեռ եւս, անկարագրելի խեղճութեան մէջ են։ Նրանցից մինում երկու ուսուցիչները, որոնցից իւրաքանչիւրը տարեկան 150 դրոշմ ուժեղ է ստանում, դասախօսում են գարգալ պատերի համար, քանի որ աշակերտներ չը կան, իսկ երկրորդում աշակերտները նստում են մասամբ նստաբար կոյճած երկու անտաք փայտի կտորների վրա, մասամբ էլ ստուր աղիւնների վրա։ Գրանից թող կարգադրել ընթերցող թէ ինչ տեսակ մարդիկ են մեր այստեղի թէ աշխարհական և թէ հոգևորական հայ առաքնորդող անձինք»։

Մեզ գրում են ԱԼԷԿՍԱՆԴՐԱՎՈՊՈԼԻՑ որ այդ քաղաքում բնակուող շատ է տարածված մանկանց մէջ, թղթակիցը ստում է որ այս տարի ձմեռը շատ է սկսվել։ Առաւորը Ալեքսանդրապոլում ընկած է և փամառականների տըրտուհները ամեն կողմից է լրջում։

Տպում ենք ներկայ համարում Ներուսայնի միասին Մանակ վարդապետի նամակը, որով նա պատասխանում է մեր առաքնորդող յօդուածին։ Գերազանց հարգուողը շատ աննախանձելի գոյներով է նկարագրում Կ. Պոլսի Պաշտ պատրիարքի պատմական անձնաւորութիւնը։

Այսօր, ուրաքն օր, զեկանների 4-ին, Արծրունու թատրոնում լինելու է օրիորդ Բերթիէի բեմադրում։ Օրիորդ մեր ֆրանսիական օպերետային խմբի մէջ հասարակութեան սիրելին է և յոյս կայ որ այսօր թատրոնը նոյնքան լի կը լինի, որքան անցեալ անգամ, օրիորդ Նուրիի բեմադրութիւնը։

պարբի լրբուն (СКОЛЕСКІЙ) լինելու պատճառով սայթաքում է ու վերքնիկնով թէ իրան է վերադառնում և թէ ձեռի անօթն է փչում, որը նրա համար մեծ դժբաղդուութիւն է քան թէ անձամբ վերադառնալը։

Զորորդ գործն է նաեւ, որ արդէն անխառն (ВЕОЧІЩЕНІЙ) ֆոտոգրէ է պատրաստված այդ լանդշիփ կրկին անգամ մի ուրիշ տեղ տեղափոխվել, ուր նա պիտի կատարելապէս ձուլվի իր կայազարի (ПОТАШЕ) և արքայապալիչի ձեռն (КУПОРНОЕ МАСЛО) վերջին հիւթի փոսեղաւոր բնաւորութիւնը ամենքին յայտնի է և մշակին հարկաւոր է նրա ձեռն մեծ գլուխներով վարվել, ըստ որում բաւական է, որ կուպորսի մի կաթիլին անգամ ընկնի։ Նրա մարմնի վրա և նա այրում է ինչպէս կրակ, Բայց մշակները որքան էլ որ զգուշ լինեն, այնու ամենայնիւ նրանցից շատերն են վնասվում այդ գործադատ Կիւթից, ինչպէս մի օր եւս տարաբանութիւն ունեցող տեսնել մի մշակ, որը իր մէջում կուպորսով լիք մի չիլ տանելու ժամանակ յակարծ վերջը արտաքին էր և նրան ոտից մինչև գլուխ շարժանէր։ Յաւանք էր այդ գրութիւնում տեսնել մշակին, որը ամբողջ մարմնով ալարվում էր և խելագարի նման գոռալով փախչում էր այս ու այն կողմը մինչև որ ներկայ եղողները այդ ուսման ջրօր արտելով նրա վրա ապտանդին խեղճին անփախչելի մարմն, թէպէտ և ստատիկ վնասվում, Բայց ամենապարանախոյն այն էր, որ մշակի տեղը, որի կողմի վրա մի կաթիլ ընկել էր կուպորսով այդ ժամանակ, մշակին մոռացած, իր անպիտան կոշիկի հոգեւոր էր։

Այն այդ տեսակ և սրա նման ուրիշ ծանր և փոսեղաւոր գործեր է կատարում գործարանում բանող մշակը օրվայ ամբողջ 19—21 ժամը, անդադար պատերազմելով մահի և քաղցածու-

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Նոյեմբերի 29-ին կայսերական թիւղթիւտը քննելու ժամանակ պատգամաւոր Ռիկ-հարտ Տարցիցից կատարելով ինկից, արդեօք չուտով կը ներկայանայ լայնատալան ընտրողական ստատիստիկան։ Պետական կանցիլերի ներկայացրած ստատիստիկան Ռիկ-հարտը պատմում է համարում, մասնաւոր աշխատութեան կուսակցութեան վերաբերում թեմայի Պետական կանցիլը աւելի քիչ բուհերի հաշուեց, քան թէ այդ կուսակցութիւնը իսկապէս ստացել է։ Նշանաւոր Բրամերի ասաց, որ նրա ստատիստիկան ճիշդ էր և թէ ինքը այդ առաջ բերեց, զրա պատճառը ապագամիտների պարծենկոտութիւնն է, որոնք առանց իրաւունք ստաւորու խառնում են գերմանական ժողովրդի կողմից։ Ռիկ-հարտը ասաց, որ ընտրութիւնների հետեւանքները նրան թուրովին չեն վշտացնում, որովհետեւ նրանք իր կուսակցութեան համար բարեկամներ են։ Ինչ էլ վերաբերի առեւտրի ապագայութեանը, ինչքը Բիսմարկի մի ժամանակ այդ ապագայութեան կողմնակիցների առաջնորդ էր և զօրուր է հաւատար, որ նա և իր բարեկամները այդպէս շուտ փոխելի իրանց կարծիքները։ Նշանաւոր Բիսմարկի խոստացած անդադար ներկայացնել ընտրողական ցուցակները և զարմանք յայտնեց, որ ապագայութեան իրանց ձեռնարկ այդպէս զբաղվում էր իր անձնականութեամբ Այն նախատիքին, որ նա շուտով փոխում է իր կարծիքները, Բիսմարկի պատասխանեց, որ իր ծառայութեան առաջին 15 տարիները նա այնքան զբաղված էր արտաքին քաղաքականութեամբ, որ ժամանակ չուներ ու չաղիւր լինելու համար ներքին գործերին։ Վերջը նա հասկացաւ, որ առեւտրի ապագայութիւնը քանզում է երկրի վրա ապագայութիւնը իր ժամանակի հետ առաջ էր ընթանում, իսկ առաջագէտները յետ էին մնում և անշարժ կուսակցութիւն էին կազ-

ման հետ։ Բայց տեսնելով, թէ ինչպէս է վարվում նրա հետ գործարանատէրը, թէ որքան է նա զանազանում մշակի այդ գաւառ աշխատանքները։ Ամենից առաջ ի հարկէ, հարկաւոր է մի քանի խօսք առել մշակի վարձի մասին, որի պատճառով նա յանձն է առնում օրվայ մէջ միայն 3—4 ժամ հանգստանալ իր նեղութիւններից։ Առաջին բոլոր գործարաններում մշակները միայնակ են վարձարար վրում։ Մեծ գործարաններում, որոնց տները հարուստ են, նրա վարձը համեմատաբար բարձր է քան թէ փոքրերում։ Վերջիններում մշակները տանում են ամսական 10—14—16 թ. ու աւել, մինչդեռ մեծ գործարաններում ստանում են 12—16—18 թ. կամ միջին թիւով 15 թուրքի։ Ներկորը, Թուրք գործարանատէրերը համեմատաբար պակաս են վարձարար մշակին քան թէ հայերը և օստրիացիները և այդ պատճառով մշակները վերջինների վերադառնալ են առաջիններից և քայի այդ Թուրքները շատ ցածակ է պատահում որ մշակները վարձը կամ միանգամայն կորուստ են, կամ թէ պայմանալից պակաս են ստալի։ Թուրք գործարանատէրը մշակի վարձը երբեք ամենայն ամիս լրովին է հատուցանում, այլ ամեն անգամ պահում է նրա մի յայտնի մասը իրը զրաւ, որ մշակը իր գործը չը թողնի ու դուրս չը գալ նրանից, բայց վերջի վերջի դիտեք նա ինչ է անում,—այդ աւել մնացած փողերի փոխարէն կամ մի քանի չիլ անխառն ֆոտոգրէ է տալիս մշակին, խաբուում ու ճանապարհ գցում, կամ թէ չէ տակաւին հրաժարվում է այդ փողերը վերաբերել։ Իսկ խեղճ մշակը այդ զեպքում ինչ կարող է անել—ոչինչ։ Նա չի էլ զանգաւորում գաղտնաբերել, ըստ որում գիտէ որ ապագային կանցնին բոլոր շանքերը առանց զրաւոր ապագայի իր վարձը տիրոջ

մում։ Ռիկ-հարտը նկատեց, որ կառավարութիւնը բաւականաճում է Ֆրանկերով յիշել պետական կանցիլը այդպէս յաճախելի է փոփոխում իր կարծիքները, հասանալի է, որ առաջագէտները անկարող են նրա հետեւել։ Տեսնելով Ռայխստագը հետաքրքրվում է ոչ թէ ընտրողական թուանշաններով, այլ նրանցից դուրս բերած եզրակացութիւններով։ Կանցիլերի մեկնութեան հիմամբ պահանջողականներից շատերը միապաճ են սօցիալիստների հետ, իսկ կղեւ լականներից շատերը պահանջողականների հետ։ Ցանկալի կը լինէր, որ կանցիլը լրացնէ իր ստատիստիկան ցոյց տալով կայսերական կուսակցութեան կորուստները Բիսմարկի ասաց. «Կարձեալ ինձնով են ըզբաղվում։ Ո՞ր կը լինի ձեր յարձակմունքները առաքան, երբ եւ չեմ լինի կայսերական կուսակցութիւնը 1878 թուականին 785,000 ձայնի օտարութիւն, իսկ 1881 թուականին 347,000։ Բայց զրա պատճառն այն է, որ սոցիալարա պաշտպանողական զիջք բռնող միջին կուսակցութիւնները միշտ են ընտրողական կուսակցութեան հետեւում։ Ապագայում կուսակցութիւնը հետագիտէ զեպի ձախ է հակվում։ Դուք զա այն հետեւանքները կուսակցին, ինչ որ մենք Ֆրանկիայի մէջ ենք տեսնում։ Միւս կողմից պահանջողական կուսակցութիւնն էլ երբ սկսում է ընդգրկմաբեր, նոյնպէս չափազանցութիւններ է անում։ Առաջագէտ է շնչել նկատեց, որ Բիսմարկի կայսրին անհաւատարմութիւն է ներշնչում։ Կայսրի ապագամիտները, նրանց համարեալական ձգտումները վերաբերելով շնչել աւելացրեց, որ յետադիմականները միշտ դիմում են այդ միջոցին, հէնց որ երկրի վրա սկսում է իսկական սահմանադրական կիւնք։ Նշանաւոր Բիսմարկի ասաց. «Ես յետադիմական չեմ եւ գերմանական սահմանադրութեան ճշմարիտ կողմնակից եմ։ շնչել իսկական սահմանադրութիւն անուանում է այն սահմանադրութիւնը, որ կայսրափոխութիւնից յետոյ ստեղծեց անգլիական արիստոկրատիան իր խշանութիւնը հաստատե-

լիս մնալը հաստատելու մասին—հետեւաբար մնում է մշակին՝ թեք ու հեռանալ։ Նոյն իսկ այդ գործարանատէրերի կողմից եւ քիչ չեն պատահում այդ տեսակ անդիմադրելիները, նա մասնաւոր նրանց գործակատարների կողմից։ Ես ինքե հարկաւոր, հաղաւոր անգամ ականաւոր եմ եղել այնպիսի զեպերին, երբ ճարպիկ հայ գործակատարը իր տիրոջ լիովին աւելելով մշակների համար վարձ, յետ է գցել իր համար սրա մի մասը հազար տեսակ խաղաղութիւններ մտցնելով մշակների հաշիւների մէջ։ Գիտ եւս այդ տեսնելով գտնվում են այնպիսի միամիտներ, որոնք զարմանում են տեսնելով թէ այն գործակատարը, որը հազիւ ամսական 25—30 թ. առնի ունի, մի քանի տարիների ընթացքում ոչ թէ միայն կապիտալ է կազմում իրան համար, այլ և ինքուրոյն վաճառական դառնում։ Իսկ ինչ վերաբերվում է այդ գործարանատէրերին, որոնք մշակների վարձը ամիջպակէս հատուցանում են իրանք, առանց գործակատարների միջնորդութիւնի — այդ մասին կարող եմ ընդամենակապէս ասել, որ նրանցից շատ քիչներ են զերբանցում իրանց գործակատարներին։ Սակայն պէտք է խոստովանած, որ կան այնպիսիները եւս, որոնք մշակներին վարձարարութեան խղճատարար և շատ աղած բացի նրանց հասանելի վարձից տալիս են և աւելորդ ընծաներ։ Այդպիսիների մաս մշակները բարեւոր են համարում ծառայել համեմատաբար քիչ վարձով, քան թէ մնացածները մտ աւելով, ըստ որում նրանք գիտեն, թէ խաղաղ գործարանատէրը որքան որ առատ վարձ խոստանալ, այնու ամենայնիւ նա իր խոստացածը լիովին չէ հատուցանելու։ Թէ ինչպէս է խաղաղ գործարանատէրը գործածում որ իր խաղաղութիւնները մշակների հաշիւների վերաբերմամբ,— ահա ձեզ մի օրինակ,

լու համար։ Այդ սահմանադրութիւնը օգնեց անգլիական արիստոկրատիային կանգնել թագաւորի և ժողովրդի մէջ և երկիրը իրանց ձեռքն առնել։ Մինք այնպիսի սահմանադրութիւն ունենք, որով թագաւորի իրաւունքները կատարականապէս որոշված են և եւ չեմ բաժանում այն կարծիքը, թէ կայսրը անձնականապէս չէ կարող իր ժողովրդի հետ խօսել։ Յիշում եմ, ես էլ լուսնի եմ ուսանողական տարիներում 1830 և աւելի ուշ 1848 թուականին, որ մի նիստերը ջն թիլը տալիս, որ ժողովրդի ձայնը հասնի կայսրին։ Բայց ճշմարիտ մեր ժամանակներում այդպիսի խօսքերը նշանաւորութիւն չունեն։ Կայսրը կարող է մեր բոլոր վիճաբանութիւնները, ուրեմն եւ ինչպէս կարող եմ նրա ականջները ծածկել»։ Հաստատելով իր խօսքերը, որ կուսակցութիւնները հակվում են զեպի հանրապետութիւն, Բիսմարկի 'ի միջի այլով օրինակ բերեց Ռուսիան։ «Մինչև անգամ Գերմանիայի մէջ միջի մեք չենք տեսնում, որ գործերը այդպիսի ուղղութիւն են տանում, երբ պրուսական զինուորականութիւնը նրան արգելքներ չէ բնում։ Նոյնով ապահով էր, որ ձեր միակ խօսքով կարող էք կանգնեցնել այդ ճանապարհի վրա 45,000,000 մարդ։ Նրանք կը յաղթեն ձեզ, իր տանին իրանց հասանել հետ եւ չեմ ստում, որ զա անպատճառ կը պատահի, բայց եւ իրաւունք ունեն իմ փորձաբեման վրա հիմնված կարծիք յայտնել եւ դիմում, որ զեպ ինձ Գիւլիստ օր եք անուանում, հէնց որ եւս կամենում եմ իմ լեզուից նոյն գործածութիւնն անել, որ դուք էք անում։ Ո՞ր որ ձեպպէս չէ մասնաւոր, եւ անպատճառ դիտատեւ էր Գուլեկամենում էր, որ երբ կը հարցնեմ իմ հարձեք մի բանի մասին, օրինակ մաքային հարկի մասին, որ եւս զինեմ բարեբեկին կամ մի ուրիշին և հարցնեմ։ «Կ. Բամբերգը, եւ ինչ եմ կարծում մաքային հարկերի մասին»։ Ոչ պարանքներ, այդ երբեք չի պատահի։ Գուլե, եթէ կամենաք, կարող էք բոլոր գործերը զապառնել։ մի-

Վիցուք թէ նա վարձել է Մաթոյին կամ Կիւրակոյին ամսական 16 թ. առնելով բանը իր գործարանում։ Նախ նա առաջին երեք—չորս տարի կամ մի ամբողջ չաբաթը ստորաւ է նրան բանել անվարձ իրեն թէ փորձելու համար, արդեօք Մաթոյը ընդունակ է գործելու թէ ոչ։ Եթէ ընդունակ է գտնում, գործարանատէրը թողնում է նրան իր մաս, իսկ եթէ ոչ, այդ մի չաբաթից յետոյ արձակում է առանց վճարելու նրան հասանելու վարձը։ Այն մշակը, որ մնում է շարունակ գործելու, ոչ մի զրաւոր պայմանադրութիւն չէ կապում գործարանատէրի հետ։ Նա միայն հաստատում է սրա խօսքին, Բայց ինչ վերաբերվում է վերջինին՝ սրան հարկաւոր չէ ունենալ մշակին հետ գրաւոր կապակցութիւն, որովհետեւ նա ապահովվում է իրան ամենայն միայն մշակի վարձից մի յայտնի մաս պահելով և դիտել որ երբեք մշակը չի հեռանալ իր գործից քանի որ հակառակ զեպքում նա հաստատած էր, որ կը զրկվի իր վարձից։ Այդպիսով անցնում են ամիսներ, տարիներ և մշակը մի օր վերջապէս ցանկանում է վերադառնալ հարկաւոր իրաւունքով իր սիրելի ընտանիքի ու զաւակների տեսութեան կամ թէ ոչ նա լուր է ստանում թէ ընտանիքն անդամները մէկը մոր ի մահ հիւանդ է և պահանջում է իրան։ Մշակը զիմաւոր իր տիրոջը խնդրում է վերջացնել հաշիւը և արձակել, բայց վերջինը այդ հանգամանքում դիտել թէ ինչ պիտի պատասխանէ, նա իր զաւոր սերտած ունի։

(Կը շարունակվի)